

Матеріали XVIII наукової конференції ТНТУ ім. І. Пулюя, 2014

УДК 811.161

С. Федак, канд. філол. наук, доц.

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

«НАРОДОВЪЩАНІЄ» – ПОЧАЇВСЬКА ПАМ'ЯТКА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ XVIII СТ.

S. Fedak

«НАРОДОВЪЩАНІЄ» - POCHAIV MEMORIAL OF THE 18-th CENTURY UKRAINIAN LITERARY LANGUAGE

Серед українськомовних книг, надрукованих у Почаївському монастирі наприкінці XVIII століття, важливе місце посідає катихистичний збірник «Народовъщаніє, или Слово къ народу католическому». Іван Франко у праці «Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р.» надає книзі особливого значення. За важливістю для розвитку української літературної мови він прирівнює це видання до почаївського «Богогласника». «Народовъщаніє» вперше було видане 1756 р. і передруковане в 1765 р. Книга вийшла за наказом тодішнього єпископа луцького та острозького Сильвестра Лубенецького-Рудницького. За традицією, яка існувала в тогочасному книгодрукуванні, пам'ятку відкриває присвята єпископові та дві передмови. У присвяті повідомляється: «Книжница сія простымъ свойственнымъ си діалектомъ рускимъ сложенна, ниже риторскимъ художествомъ суци оукрашенна». Окрім звичних настанов про способи навчання парафіян, у передмові до священників наголошено на необхідності проповідування зрозумілою, тобто народною мовою: «каждо хрїстїанскаго Проповѣдника оурядъ есть, и повинность, не хитрословїи риторскими вѣщати, но простою бесѣдою о повинностяхъ хрїстїанскихъ, о воли, и заповѣдехъ Божїихъ, простыхъ людей поучати».

«Народовъщаніє» – двомовний збірник, у якому паралельно з народною мовою викладу повчань вживається церковнослов'янська. Зміст кожної науки ілюструють приклади зі Святого Письма, житій українських і чужоземних, переважно римсько-католицьких, святих, оповідання з «Києво-Печерського патерика». Незважаючи на те, що в пам'ятці кожна оповідь супроводжується покликаннями на літературні джерела, з яких взято приклади до повчань, думки науковців про їх походження – розбіжні. І. Франко, приміром, стверджує: «Оповідання і легенди взяті почасти з давніших прологів, а переважно із збірки західно-європейських легенд, по-латинськи «speculum exemplorum», відомої у нас у перекладі ще з XVI ст. під заголовком «Великое зеркало». Дослідник давньої української літератури М. Возняк додає, що серед 270 прикладів збірника окрім легенд із західної літератури є оповіді з Несторового «Літопису», «Києво-Печерського патерика», «Прологу».

Запитання та відповіді, а також «пожитки» – короткі висновки в кінці кожного розділу викладено народнорозмовною мовою. Підтвердженням того, що для написання книжки вживано розмовної мови того часу, є обидві передмови до видання, в яких наголошується, що книжка укладена «оуразумителнимъ языкомъ, языку ихъ (парохїян – С.Ф.) подобящимся, ... да оудобнѣ будетъ от нея свойственнымъ простимъ языкомъ простѣйшїй народъ поучати».

Легенди до кожної науки автори збірника подають здебільшого такою ж мовою, як у першоджерелах – церковнослов'янською. Щоправда, приклади з іноземних книг перекладені з більшим нашаруванням живомовних елементів. З цього приводу І. Франко зауважив: «Народовъщаніє» являє приклад ... доволі кумедного дуалізму мовного: часть катихистична в нїм зложена доволі чистою народною мовою, а легенди і приміри – церковщиною» Саме у цитатах із першоджерел живомовні елементи фонетики та морфології можна розглянути на доволі багатому та різноманітному лексичному матеріалі.